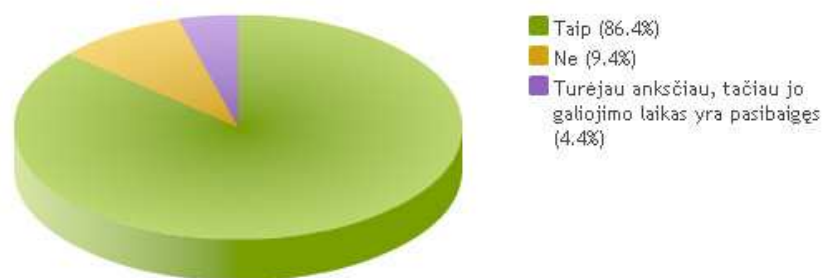

ARCHITEKTŲ APKLAUSOS ATASKAITA

I. Respondentai

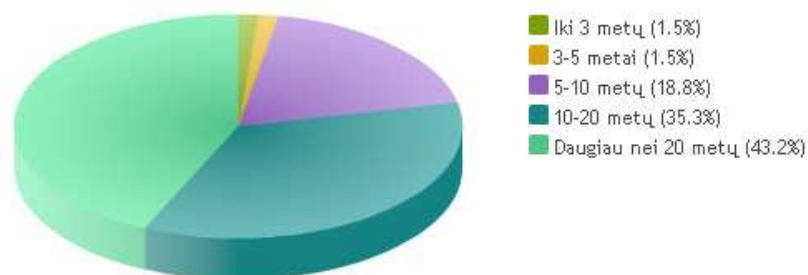
Atliktame tyrime dalyvavo aukštąjį architektūrinį išsilavinimą turintys asmenys (architektai). Ši asmenų grupė pasirinkta siekiant nustatyti architektų, kaip statinių architektūros srities žinovų, nuomonę apie šioje srityje kylančias problemas, su teisinių reguliavimu susijusias jų priežastis bei galimus teisinius problemų sprendimo būdus. Taip pat ši grupė pasirinkta turint tikslą gauti informacijos apie viešojo administravimo subjektų veiklą statinio architektūros reikalavimų nustatymo ir įgyvendinimo srityje iš tiesiogiai su ja susiduriančių asmenų.

Viso tyrime dalyvavo 139 architektai, iš jų 120 (arba 86,4%) atestuoti, 13 (arba 9,4%) neatestuoti, 9 (arba 4,4%) buvo atestuoti, tačiau jų kvalifikacijos atestato galiojimo laikas yra pasibaigęs (1 pav.). Taigi didžioji dauguma respondentų yra atestuoti architektai.

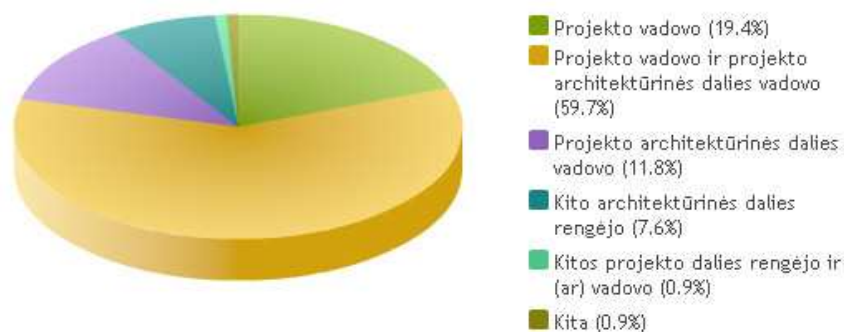
1 pav. Atsakymų į klausimą ar respondentas turi kvalifikacijos atestatą, pasiskirstymas.

60 (arba 43,2%) tyrime dalyvavusių architektų turi daugiau nei 20 metų darbo architektūros srityje patirtį, 49 (arba 35,3%) turi 10-20 metų patirtį, 26 (arba 18,8%) – 5-10 metų patirtį ir tik 4 (arba 3%) atsakiusiųjų turi mažesnę nei 5 metų darbo architektūros srityje patirtį (2 pav.). Taigi daugiau nei trys ketvirtadaliai respondentų – 109 (arba 78,5%) turi didesnę nei 10 metų darbo architektūros srityje patirtį ir beveik puse visų respondentų turi daugiau nei 20 metų darbo architektūros srityje patirtį.

2 pav. Respondentų darbo architektūros srityje patirtis.

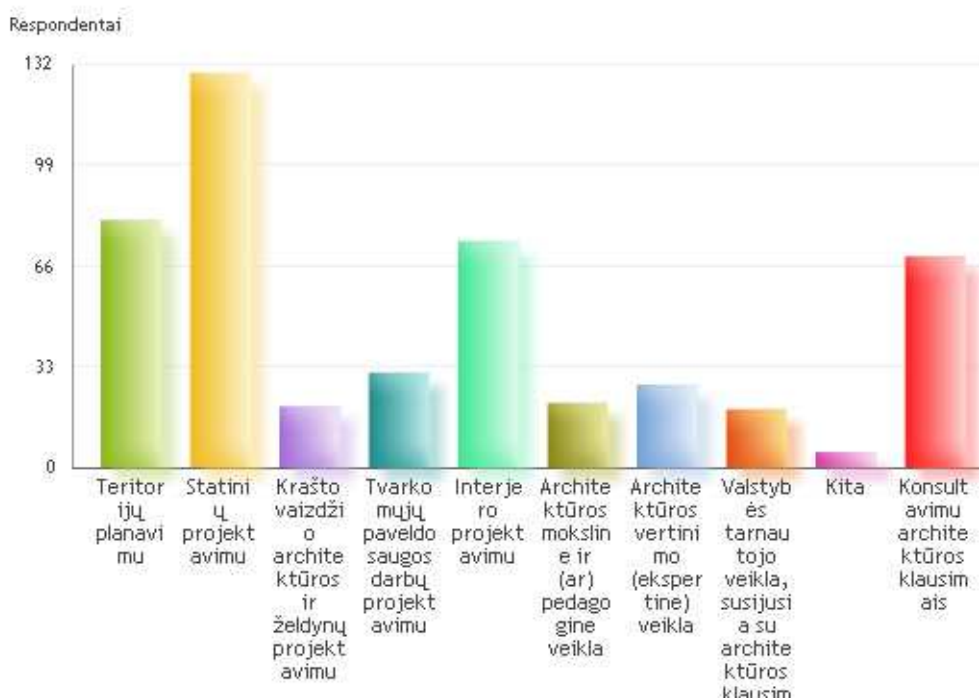
Pagal dažniausiai užimamas pareigas statinių projektavime respondentai pasiskirstė taip: didžiausia dalis į šį klausimą atsakiusių respondentų – 71 (arba 59,7%) dažniausiai vykdo projekto vadovo ir architektūrinės dalies vadovo veiklą, 23 (arba 19,4%) vykdo projekto vadovo veiklą, 14 (arba 11,8%) vykdo projekto dalies vadovo veiklą, tik 9 (arba 7,6%) dirba vadovaujami kitų asmenų (3 pav.).

3 pav. Respondentų dažniausiai užimamos pareigos statinių projektavime.

Didžioji dalis respondentų 129 (arba 92%) nurodė, kad užsiima statinių projektavimu. Taip pat tarp vykdomų veiklų respondentai dažniausiai paminėjo teritorijų planavimą (81 arba 58%), interjero projektavimą (74 arba 53%), konsultavimą architektūros klausimais (69 arba 49%).

Anketą užpildė 27 (arba 19%) architektūros vertinimo (ekspertine) veikla užsiimančių asmenų bei 21 (arba 15%) architektūros mokslinę ir (ar) pedagoginę veiklą vykdančių asmenų (4 pav.).

4 pav. Architektūrinė veikla, kuria užsiima respondentai

II. Tyrimo eiga

Tyrimas vyko internetinėje erdvėje, naudojant apklausų tinklapį www.manoapklausa.lt. Tyrimas pradėtas 2011-12-01, baigtas 2011-12-15. Nuoroda į anketą buvo išsiųsta elektroniniu paštu Lietuvos architektų rūmų, Lietuvos architektų sąjungos, Lietuvos architektų sąjungos Klaipėdos apskrities organizacijos nariams, taip pat kitiems architektams, panaudojant šio tyrimo autorės asmeninę architektų elektroninio pašto adresų bazę.

Tyrimo autorė architektams prisistatė kaip atestuota architektė, VU Teisės fakulteto studentė, atliekanti tyrimą, skirtą magistro darbo temos aktualumo pagrindimui, architektūros srityje kylančių problemų turinio, masto, priežasčių ir galimų teisinių jų sprendimo būdų nustatymui. Buvo paminėta, kad tyrimo duomenys bus naudojami magistro darbe, taip pat, kad jie gali būti naudingi analizuojant ir sprendžiant architektūros srities teisinio reguliavimo klausimus. Kreipiantis į architektus buvo pabrėžta, kad dalyvavimas tyrime yra savanoriškas, ir kad yra garantuojamas respondentų anonimiškumas.

Atsižvelgiant į tai, kad į architektus buvo kreiptasi tiesiogiai jų asmeniniais elektroninio pašto adresais, anketa nebuvo platinama viešai, anketos įžanginėje dalyje pakartotinai buvo prašoma į klausimus atsakyti tik aukštąjį architektūrinį išsilavinimą turinčius asmenis, o užpildytų anketų atvirų klausimų atsakymuose ir papildomuose komentaruose yra randami tik su klausimu susiję, profesionalūs pasisakymai, anketos duomenys vertintini kaip patikimi. Respondentų atžvilgiu laikoma, kad 100% anketą užpildžiusių yra architektai.

III. Tyrimo metodika

Tyrimo anketą sudarė 15 klausimų. Anketoje buvo panaudoti keturi klausimų tipai: klausimai su atsakymo variantais, kai galimas vienas atsakymas, klausimai su atsakymo variantais, kai galimi keletas atsakymų, mišrūs klausimai – klausimai su atsakymo variantais su galimu kitu (atviru) atsakymu ir atviri klausimai.

1. *Klausimai su atsakymo variantais, kai galimas vienas atsakymas.* Šie klausimai buvo naudojami tai atvejais, kai buvo reikalingi kiekybiniai duomenys ir buvo galima apibrėžti visus galimus atsakymus, kurių tarpusavyje suderinti (pasirinkti du ar daugiau) nėra galimybės: pvz., nustatant respondentų kvalifikaciją (atestato turėjimą), patirtį (metų intervalais, neribojant mažiausios ir didžiausios reikšmės), architektūros srities teisinio reguliavimo vertinimą (teigiamai, vidutiniškai, neigiamai ir nevertinant), faktą ar respondentas yra susidūręs su jo nuomone neteisėtais viešojo administravimo subjektų statinio architektūros reikalavimais (taip, ne).

2. *Klausimai su atsakymo variantais, kai galimi keletas atsakymų (be papildomo atviro atsakymo).* Ši klausimo forma buvo naudojama tik tuo atveju, kai atsakymai galėjo būti tarpusavyje

derinami, tačiau buvo aiškios jų ribos: pvz. siekiant nustatyti architektų nuomonę dėl poreikio pašalinti vieną ar kelis iš penkių Statybos įstatymo 5 straipsnyje įtvirtintų esminių statinio architektūros reikalavimų pašalinimo.

3. *Mišrūs klausimai – klausimai su atsakymo variantais ir galimu kitu (atviru) atsakymu.*

Ši klausimo forma buvo pagrindinė iš anketoje panaudotų formų. Ji buvo naudojama šiais atvejais:

- a. kai buvo siekiama nustatyti architektų nuomonę tam tikru klausimu, į kurį gali būti pateikta daug atsakymų, kartu esant tikimybei, jog respondentas gali nurodyti papildomą: pvz., nustatant respondentų architektūrinės veiklos sritis ir pareigas, labiausiai architektūrinius sprendinius lemiančius statybos procese dalyvaujančius asmenis, neteisėtų statinio architektūros reikalavimų išreiškimo formą (dokumentą ar žodinį nurodymą);
- b. kai pateiktais atsakymų variantais buvo siekiama išprovokuoti architektą atviram nuomonės išsakymui, sukelti jo prieštaravimą, sutikimą ar norą papildyti: pvz. nustatant statinių architektūros srities problemas, architektūros srities teisinio reguliavimo trūkumus, galimas papildomas architektūros kokybės gerinimo teises priemones. Šiuo atveju buvo pateikti apklausos autorės suformuluoti galimi atsakymų variantai, nustatyti remiantis Architektų sąjungos ir Architektų rūmų narių suvažiavimų rezoliucijose, Europos architektų tarybos, Tarptautinės architektų sąjungos dokumentuose, Architektūros įstatymo projekte išdėstytais nuostatomis, taip pat architektų suvažiavimuose ar viešai išsakytais nuomonėmis nagrinėjamaisiais klausimais.

4. *Atviri klausimai.* Šie klausimai buvo naudojami tais atvejais, kai buvo prašoma papildyti anksčiau atsakytą klausimą (pvz., respondentui nurodžius, jog jis yra susidūręs su, jo manymu, neteisėtais viešojo administravimo subjektų pateiktais reikalavimais, atviru klausimu buvo prašoma nurodyti tuos reikalavimus). Taip pat atviru klausimu buvo prašoma laisvai išsakyti nuomonę dėl papildomų statinio architektūros reikalavimų įtvirtinimo teisės aktuose bei bendro pobūdžio nuomonę (pastabas, pasiūlymus) dėl architektūros srities teisinio reguliavimo.

Tyrimo anketos klausimynas pridedamas Priede Nr. 1.

IV. Tyrimo rezultatai

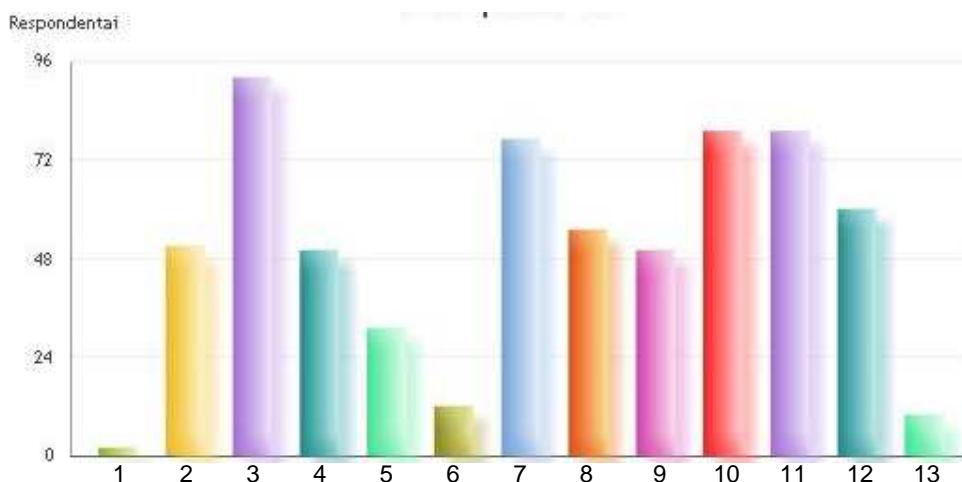
1. Statinių architektūros srities problemos

Siekiant nustatyti magistro darbo temos aktualumą, respondentų buvo paprašyta nurodyti didžiausias šio meto statinių architektūros srities problemas arba paneigti jų buvimą. Atsakymą „nėra problemų“ pažymėjo tik 2 (arba 1%) respondentų. Kiti respondentai pažymėjo vieną ar kelias iš pateiktų problemų arba nurodė savo variantą. Savo variantus pateikė 10 (arba 7%) respondentų.

Didžiausiomis statinių architektūros problemomis architektai pripažino dažną naujų statinių nederėjimą su urbanistine aplinka (92 arba 66% respondentų), dažną nekokybiškų, neilgaamžių statybinių medžiagų panaudojimą (77 arba 55% respondentų), naujų statinių architektūros originalumo ir meniškumo, taip pat vientisumo ir kompleksiško trūkumą (po 79 arba 56% respondentų). Šias problemas pažymėjo daugiau nei pusė visų atsakiusių (5 pav.).

Taip pat dažnai buvo nurodomos tokios problemos kaip pernelyg retas kitų meno sričių kūrinių panaudojimas statiniuose (60 arba 43% respondentų), pernelyg menkas ekologiškų medžiagų ir technologijų panaudojimas (55 arba 39% respondentų), statinių nederėjimas su gamtine aplinka (51 arba 36% respondentų), dažnas gamtos ir kultūros paveldo žalojimas statant naujus statinius ir pernelyg mažas dėmesys energetiniam efektyvumui (po 50 arba 35% respondentų).

Mažiausiai kartų buvo pažymėti variantai, susiję su statinių paskirtimi: „naujų statinių architektūra dažnai nedera su jų paskirtimi“ pažymėjo 31 (arba 22%) respondentų, problemą „nauji statiniai dažnai sunkiai transformuojami ar pritaikomi naujai paskirčiai“ – 12 (arba 8%) respondentų.

1 – nėra problemų, 2 - nauji statiniai dažnai nedera su gamtiniu kraštovaizdžiu, 3 – nauji statiniai dažnai nedera su urbanistine aplinka, 4 – statant naujus statinius dažnai žalojamas gamtos ir kultūros paveldas, 5 – naujų statinių architektūra dažnai nedera su jų paskirtimi, 6 – nauji statiniai dažnai sunkiai transformuojami ar pritaikomi kitai paskirčiai, 7 – statiniuose dažnai naudojamos nekokybiškos, neilgaamžės statybinės medžiagos, 8 – pernelyg menkas ekologiškų medžiagų ir technologijų panaudojimas, 9 – pernelyg mažas dėmesys energetiniam efektyvumui, 10 – naujų statinių architektūrai dažnai trūksta originalumo, meniškumo, 11 – naujų statinių architektūrai dažnai trūksta vientisumo, kompleksiško, 12 – pernelyg retai statiniuose panaudojami kitų meno sričių kūriniai, 13 – kita.

5 pav. Respondentų vertinimu, didžiausios šio meto statinių architektūros srities problemos

Atsakyme „kita“ buvo pažymėtos tokios papildomos problemos: architektūros savitumo trūkumas, „geros, ne „žurnalinės“ architektūros“ trūkumas, nepakankamas esamos aplinkos įvertinimas. Kiti atsakymai buvo susiję ne su statinių architektūra, o su projektavimo procesu, galimomis nurodytų problemų priežastimis. Šie atsakymai ir kitos respondentų pastabos pateikiami Priede Nr. 2 pateikiamuose apibendrintuose apklausos rezultatuose.

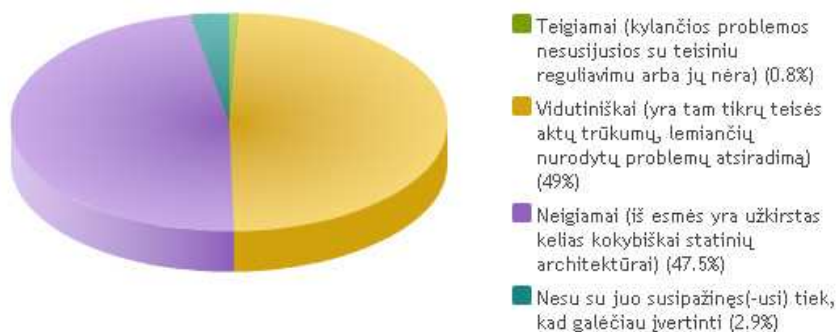
Kaip matyti iš 5 paveiksle pateiktos diagramos, absoliuti dauguma architektų pripažįsta, jog didesnės ar mažesnės problemos statinių architektūros egzistuoja. Sprendžiant iš bendro pažymėtų problemų skaičiaus (648), kiekvienas respondentas įvardino vidutiniškai po 4-5 problemas.

2. Architektūros srities teisinio reguliavimo vertinimas

Siekiant išsiaiškinti teisinio reguliavimo įtaką (respondentų požiūriu) nurodytoms statinių architektūros problemoms, respondentams buvo užduotas klausimas kaip jie vertina esamą statinių architektūros teisinį reguliavimą ir jų įtaką nurodytų problemų atsiradimui (6 pav.).

Teigiamai šios srities teisinį reguliavimą įvertino tik 1 respondentas. Vidutiniškai ir neigiamai įvertinę respondentai pasiskirstė beveik po lygiai – atitinkamai 68 (arba 49%) ir 66 (arba 47,5%).

Norint išvengti nemotyvuotų atsakymų, šiame klausime buvo pateiktas papildomas atsakymas, nurodantis, kad respondentas nėra pakankamai susipažinęs su architektūros srities teisiniu reguliavimu, todėl negali jo įvertinti. Šį atsakymą pažymėjo tik 4 respondentai (arba 2,9%), iš kurių 3 yra atestuoti, visi keturi turi 10-20 metų praktiką, vienas iš jų – daugiau nei 20 metų praktiką. Teigiamai teisinį reguliavimą įvertino taip pat atestuotas, daugiau nei 20 metų architektūrinio darbo praktiką turintis architektas.

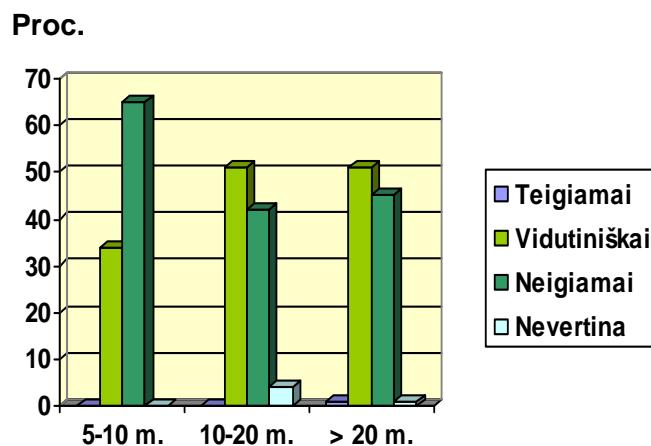
6 pav. Respondentų vertinimu, didžiausios šio meto statinių architektūros srities problemos

Vidutiniškai ir neigiamai įvertinusių respondentų kvalifikacija atitiko bendrą respondentų kvalifikacijos proporciją – ir vieną, ir kitą vertinimą nurodžiusių respondentų 84-85% yra atestuoti (atestuoti architektai sudaro 86% visų apklausos respondentų).

Nors ir nežymi, tačiau tam tikra tendencija pastebima darbo patirties atžvilgiu – didesnė dalis 5-10 metų praktiką turinčių respondentų (17 arba 65%) architektūros srities teisinį reguliavimą įvertino neigiamai, o didesnė dalis 10-20 bei daugiau nei 20 metų praktiką turinčių respondentų teisinį reguliavimą įvertino vidutiniškai (atitinkamai 21 arba 51% ir 31 arba 55%) (7 pav.). Tokius rezultatus galima vertinti kaip ženklą, kad blogiau teisinį reguliavimą vertina, nors ir atestuoti, tačiau mažesnę darbo patirtį turintys architektai. Kita vertus, neigiamo vertinimo nežymus

padidėjimas vėl pastebimas respondentų grupėje, kurią sudaro virš 20 metų patirtį turintys architektai.

Taigi, iš surinktų duomenų galima teigti, kad blogiausiai statinių architektūros srities teisinį reguliavimą vertina 5-10 metų darbo patirtį turintys architektai, sąlyginai geriausiai – 10-20 metų darbo patirtį turintys architektai.

7 pav. Statinių architektūros teisinio reguliavimo vertinimas

Pastaba: Dėl pernelyg mažo respondentų skaičiaus (po 2 kiekvienoje grupėje) iki 3 m. ir 3-5 m. darbo patirties grupių požiūris į architektūros srities teisinį reguliavimą nevertinamas.

3. Architektūros srities teisinio reguliavimo trūkumų nustatymas

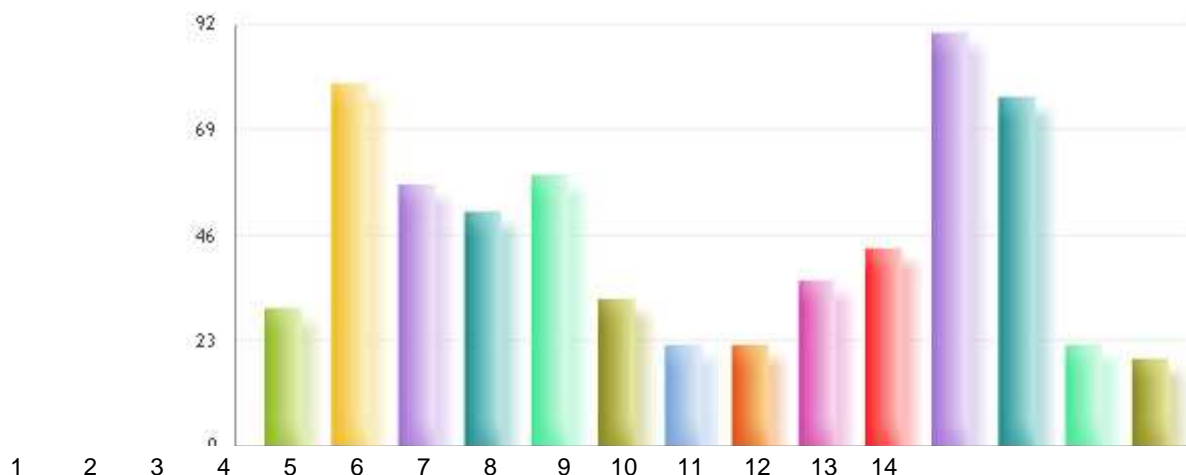
Respondentų, kurie architektūros srities teisinį reguliavimą vertino kitaip nei teigiamai, buvo paprašyta įvardinti esamus šio teisinio reguliavimo trūkumus. Atsakydami į klausimą respondentai galėjo pasirinkti vieną arba daugiau iš pateiktų trylikos, apklausos autorės nuomone, tikėtinų trūkumų arba pateikti savo. Sprendžiant iš bendro pažymėtų teisinio reguliavimo trūkumų skaičiaus (638), kiekvienas respondentas įvardino vidutiniškai po 4-5 trūkumus.

Didžiausiais statinių architektūros srities teisinio reguliavimo trūkumais architektai pripažino pernelyg didelę statytojo (užsakovo) įtaką (90 arba 64%), teisės aktuose blogai (neaiškiai, prieštaringai) suformuluotus statinio architektūros reikalavimus (79 arba 56%), pernelyg didelę viešojo administravimo subjektų įtaką (po 76 arba 54% respondentų). Šiuos teisinio reguliavimo trūkumus pažymėjo daugiau nei pusė visų atsakiusiųjų (8 pav.).

Taip pat dažnai buvo nurodomi tokie trūkumai kaip per silpna projekto sprendinių kontrolė (60 arba 43%), netinkamai nustatomi architektūriniai reikalavimai (57 arba 41%), nepakankama projektinių pasiūlymų įtaka tolesniam projektavimo procesui (51 arba 36%).

Mažiausiai kartų iš pasiūlytų galimų trūkumų buvo pažymėti nepakankamai griežti architekto kvalifikacijos (atestavimo) reikalavimai, per silpna architekto veiklos kontrolė ir priežiūra bei nepakankamas visuomenės dalyvavimas statinių projektavimo procese. Kiekvieną iš šių trūkumų pažymėjo po 22 (arba 15%) respondentų.

Respondentai

1 – teisės aktuose įtvirtinta per mažai statinio architektūros reikalavimų, 2 - teisės aktuose blogai (neaiškiai, prieštaringai) suformuluoti statinio architektūros reikalavimai, 3 – netinkamai nustatomi architektūriniai reikalavimai teritorijų planavimo dokumentuose, 4 – nepakankama projektinių pasiūlymų įtaka tolesniam projektavimo procesui, 5 – per silpna projekto architektūrinių sprendinių kontrolė, 6 – nepakankamas architektų profesinis paruošimas, 7 – per silpna architekto veiklos kontrolė ir priežiūra, 8 – nepakankamai griežti architekto kvalifikacijos (atestavimo) reikalavimai, 9 – pernelyg nepakankamai detalai sureguliuotas projektavimo procesas, 10 – per siaura statinio architekto (projekto architektūrinės dalies vadovo) kompetencija, 11 – per didelė statytojo (užsakovo) įtaka, 12 – per didelė viešojo administravimo subjektų (valstybės tarnautojų) įtaka, 13 – nepakankamas visuomenės dalyvavimas statinių projektavimo ir statybos procese, 14 – kita.

8 pav. Respondentų nurodomi architektūros srities teisinio reguliavimo trūkumai

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pirmuoju tikėtinų trūkumų sąrašė pateiktą variantą „teisės aktuose įtvirtinta per mažai statinio architektūros reikalavimų“ pažymėjo tik 30 (arba 21%) respondentų – tris kartus mažiau nei pažymint trūkumus, susijusius su kompetencijos pasiskirstymu (užsakovo, viešojo administravimo subjektų įtaka). Daugiau nei dvigubai didesniu trūkumu už nepakankamą reikalavimų apimtį laikomas ydingas (neaiškus, prieštaringas) teisės aktuose jau įtvirtintų statinio architektūros reikalavimų formulavimas.

Klausime dėl respondentų matomų architektūros srities teisinio reguliavimo trūkumų, šalia trylikos pateiktų galimų atsakymų, savo variantus pateikė 19 (arba 13%) respondentų. Atsakymuose „kita“ buvo pažymėti tokie papildomi teisinio reguliavimo trūkumai:

- 1) Projekto vertinimas pagal mažiausios kainos kriterijų (viešųjų pirkimų atveju);
- 2) Pernelyg didelė architektūrą reguliuojančių teisės aktų apimtis, sudėtingas taikymas, tarpusavio prieštaravimai, dažni ir nepagrįsti jų keitimai;
- 3) Teisės aktuose naudojamos neapibrėžtos, plačiai interpretuotinos sąvokos;
- 4) Nepagrįstai griežti statybos techninių reglamentų reikalavimai;
- 5) Neįtvirtintas architektūros kaip viešojo intereso statusas;
- 6) Suteikiama teisė projektuoti statinius ir rengti teritorijų planavimo dokumentus neatestuotiems architektams ir inžinieriams (iškreipiama konkurencija, mažėja darbų kokybė);

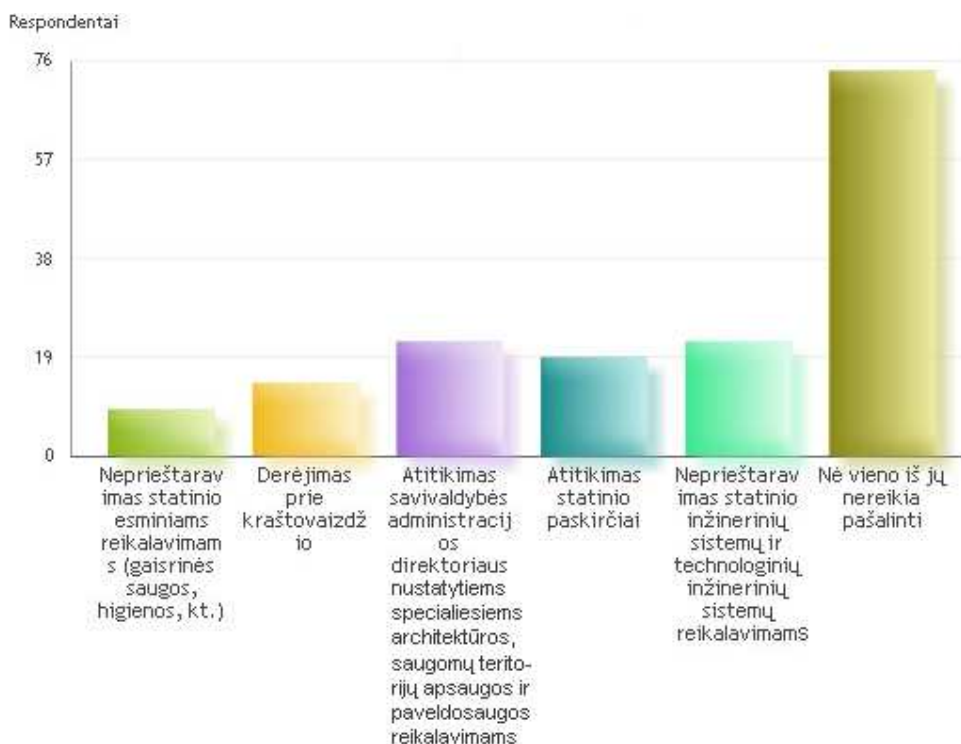
- 7) Ydingai nustatyta architektūrinių sprendinių tikrinimo ir tvirtinimo tvarka – jie turi būti tikrinami po projektinių pasiūlymų etapo, o ne išduodant statyti leidžiantį dokumentą;
- 8) Netinkama projektavimo įmonių atestavimo tvarka;
- 9) Ydinga architektų ruošimo sistema, orientuojantis į kiekybę, o ne kokybę.

Kiti, su klausimu mažiau susiję atsakymai ir pastabos pateikiami Priede Nr. 2, apibendrintuose apklausos rezultatuose.

4. *Esminių statinio architektūros reikalavimų vertinimas*

Statybos įstatymo 5 straipsnyje yra įtvirtinti penki esminiai statinio architektūros reikalavimai. Respondentų buvo teirautasi, kurie iš jų nėra esminiai ir turėtų būti iš šio sąrašo pašalinti.

Didžiausia dalis respondentų – 74 (arba 46,7%) nurodė, kad nei vieno iš šių reikalavimų nereikia pašalinti. Šiek tiek daugiau nei pusė visų atsakiusių nurodė vieną arba daugiau reikalavimų, kuriuos reikėtų pašalinti. Sprendžiant iš visų pažymėtų šalintinų reikalavimų ir juos pažymėjusių skaičiaus, kiekvienas šalinimo poreikį nurodęs respondentas pažymėjo po 2-3 reikalavimus. Visgi respondentų nuomonė dėl šalintinų esminių statinio architektūros reikalavimų pasiskirstė apylygiai ir visi šalintini reikalavimai nebuvo pažymėti daugiau nei 15% respondentų (9 pav.), t.y. galima teigti, kad respondentai nesiūlo pašalinti nė vieno iš įstatyme įtvirtintų esminių statinio architektūros reikalavimų.

9 pav. Respondentų manymu, iš įstatymo šalintini esminiai statinio architektūros reikalavimai

Mažiausiai respondentų siūlo pašalinti esamą reikalavimą, kuris nurodo, jog statinio architektūra neturi prieštarauti statinio esminiams reikalavimams (gaisrinės saugos, higienos, kt.) – šį reikalavimą kaip šalintiną pažymėjo tik 9 respondentai.

Atviro klausimo forma respondentų taip pat buvo paprašyta laisvai nurodyti papildomus esminius statinio architektūros reikalavimus, kurie turėtų būti įtvirtinti Statybos ar kitame įstatyme. Savo siūlomus reikalavimus arba pastabas dėl jų pateikė 46 arba trečdalis visų respondentų.

Apibendrinus visus atsakymus galima išskirti tokius architektų siūlomus papildomus esminius statinio architektūros reikalavimus:

- 1) Meniškumas, estetiškumas;
- 2) Kultūrinė ir ekonominė vertė;
- 3) Originalumas;
- 4) Universalumas;
- 5) Racionalumas;
- 6) Kompleksiškumas;
- 7) Vieningas stilius;
- 8) Šiuolaikiškumas (esamo laiko atspindėjimas);
- 9) Seno ir naujo dermės principų atitikimas;
- 10) Funkcinis lankstumas (galimybė pritaikyti kitai paskirčiai);
- 11) Urbanistinis integralumas;
- 12) Derėjimas prie gretimų pastatų;
- 13) Energetinis naudingumas, atsinaujinančių energijos šaltinių taikymas, ekologiškumas;
- 14) Medžiagų ilgaamžiškumas, statybos darbų kokybė;
- 15) Atitikimas ekspertų tarybos reikalavimams;
- 16) Atitikimas regionų ir gyvenviečių architektūriniams reglamentams (juos parengus);
- 17) Visos priemonės, kurias Architektų rūmai siūlė Architektūros įstatymo redakcijose.

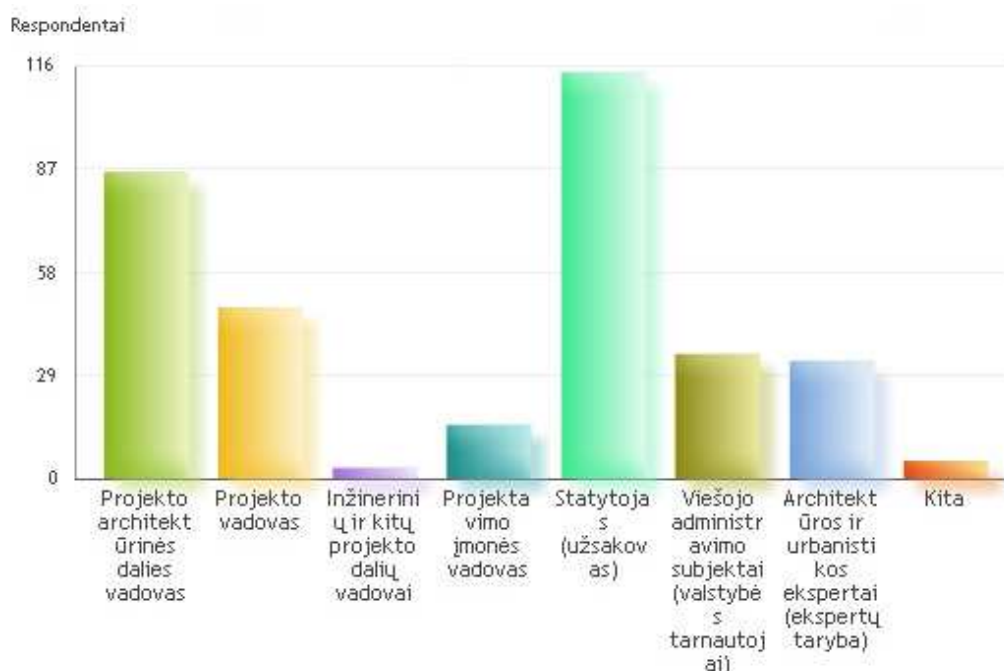
Taip pat respondentai pateikė tokias su šiuo klausimu susijusias pastabas:

- 1) Architektūros reikalavimai apskritai neturėtų būti reguliuojami teisės aktais – tereikia suteikti teisę ir galimybes priimti sprendimus profesionalams, kartu mažinant jų skaičių, keliant kvalifikaciją, suteikiant daugiau kūrybinės laisvės, reguliuojant paslaugų kainas;
- 2) Bet kokie įtvirtinti reikalavimai bus vertinami ir suprantami subjektyviai, todėl taikymas bus sudėtingas;
- 3) Reikalavimai neturėtų būti bendro pobūdžio, o nustatomi atskirai kiekvienam objektui;
- 4) Kurį laiką apskritai neturėtų būti keičiami statinių projektavimą reglamentuojantys teisės aktai, kadangi visi pakeitimai neatneša jokios naudos;
- 5) Turi būti aiškiai apibrėžtos architektūros reikalavimus nustatančių viešojo administravimo subjektų diskrecijos ribos ir atsakomybė.

Kiti, su klausimu mažiau susiję, atsakymai ir pastabos pateikiami Priede Nr. 2, apibendrintuose apklausos rezultatuose.

5. Statinių projektavimo proceso dalyvių įtakos architektūros sprendiniams vertinimas

Atsižvelgiant į tai, kad statinio architektūros reikalavimai yra daugiausiai vertinamojo pobūdžio, o projektų tikrinimas neapima visų statinio architektūros sprendinių (tikrinamas tik atitikimas teisės aktuose ir privalomuosiuose projekto rengimo dokumentuose įtvirtintiems reikalavimams), didelė dalis statinio architektūros sprendinių priklauso nuo juos lemiančių asmenų valios ir jų kompetencijos šioje srityje. Todėl respondentų buvo pasiteirauta, kokie asmenys, jų manymu, turi didžiausią įtaką laisvai pasirenkamiems statinių architektūros sprendiniams.

10 pav. Didžiausią įtaką laisvai pasirenkamiems statinio architektūros sprendiniams turintys asmenys

Didžiausią įtaką statinių architektūrai turinčiu asmeniu architektai nurodė statytoją (užsakovą). Jį įvardino 114 (arba 82%) respondentų. Mažiau už užsakovą, tačiau taip pat architektūrą labiausiai lemiančiais asmenimis respondentai nurodė projekto architektūrinės dalies vadovą (statinio architektą) – 86 (arba 61%) ir projekto vadovą – 48 (34%). Atkreiptinas dėmesys, kad statinio projekto vadovu gali būti ir inžinerinį išsilavinimą turintys asmenys.

Nedaug mažesnę už projekto vadovo įtaką, architektų nuomone, turi viešojo administravimo subjektai (35 arba 25%) bei architektūros ir urbanistikos ekspertai (33 arba 23%) (10 pav.).

Atsakymuose „kita“ respondentai papildomai pažymėjo kultūros paveldą ir saugomas teritorijas administruojančius subjektus bei statinio architektą, kai jis tuo pačiu yra ir projekto vadovas.

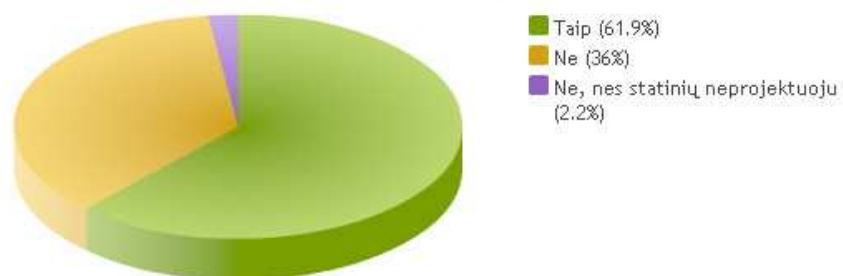
6. Viešojo administravimo subjektų veiklos architektūros srityje vertinimas

Pagal Statybos įstatymo 5 straipsnio 3 dalį, statinio architektūra privalo atitikti savivaldybės administracijos direktoriaus (jo įgalioto savivaldybės administracijos valstybės tarnautojo) nustatytus specialiuosius architektūros reikalavimus, specialiuosius saugomų teritorijų ir paveldosaugos reikalavimus.

Ketindamas statyti statinį, statytojas kreipiasi į atitinkamą viešojo administravimo instituciją dėl nurodytų specialiųjų reikalavimų, kuriuos kartu su kitais privalomaisiais statinio projektavimo dokumentais perduoda projektuotojui. Viešojo administravimo subjektai statinio architektūrinius sprendinius taip pat vertina statybą leidžiančio dokumento išdavimo procedūros metu.

Atsižvelgiant į tai, kad architektai, statytojo pavidimu, dažnai patys rūpinasi privalomųjų projekto rengimo dokumentų gavimu bei tiesiogiai dalyvauja projektų derinimo ir statybą leidžiančių dokumentų gavimo procese, respondentų buvo pasiteirauta, ar jie yra susidūrę su viešojo administravimo subjektų keliamais, jų manymu, teisės aktų neatitinkančiais statinio architektūros reikalavimais.

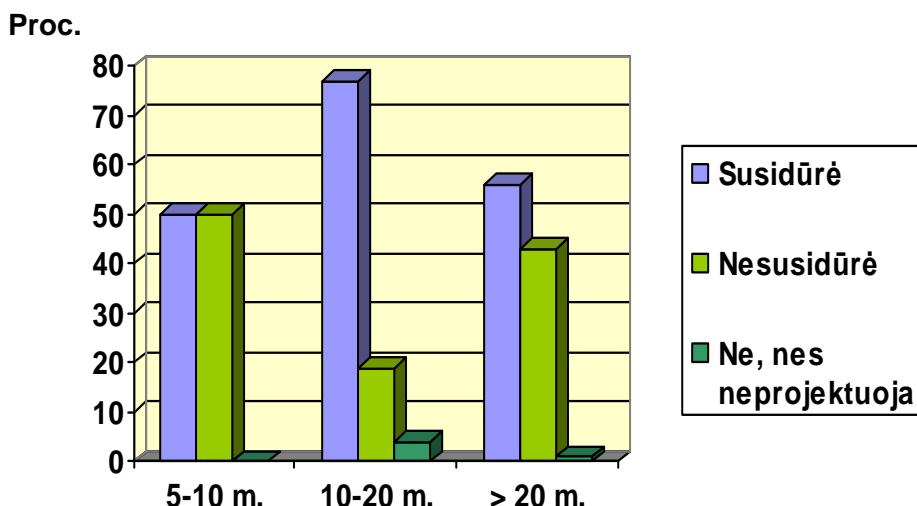
Didžioji dauguma - 86 (arba 61,9%) architektų į šį klausimą atsakė teigiamai (11 pav.).

11 pav. Atsakymai į klausimą, ar respondentas buvo susidūręs su viešojo administravimo subjektų pateiktais teisės aktų neatitinkančiais statinio architektūros reikalavimais

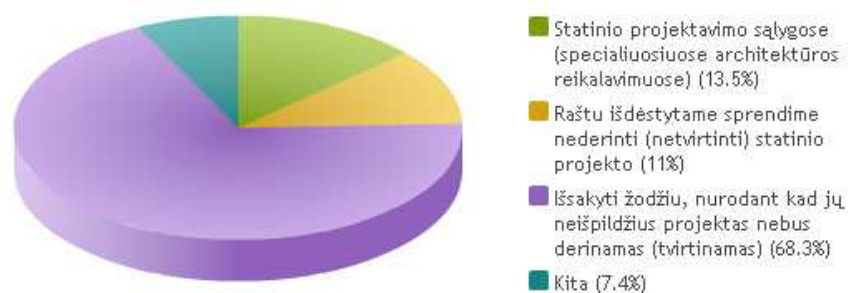
82 (arba 96%) iš šių respondentų ankstesniame klausime nurodė, kad (be kitų) užsiima statinių projektavimo veikla, kiti keturi respondentai – paveldosaugos darbų projektavimu, ekspertiniu vertinimu, valstybės tarnautojo veikla bei yra bedarbis. Taigi beveik absoliuti dauguma taip atsakiusių statinius projektuoja arba (sprendžiant pagal dabartinį jų statusą) projektavo anksčiau.

Palyginus asmenų, susidūrusių su nurodytais viešojo administravimo subjektų reikalavimais, turimą patirtį, duomenys pasiskirstė tokiu būdu: su tokiais reikalavimais susidūrė 13 (arba 50%) 5-10 m. patirtį turinčių respondentų, 38 (arba 77%) 10-20 m. patirtį turinčių respondentų, 34 (arba 56%) daugiau nei 20 m. patirtį turinčių respondentų (12 pav.).

12 pav. Teigiamų atsakymų pasiskirstymas pagal darbo patirties grupes

11 (arba 13,5%) iš teigiamai į ankstesnį klausimą atsakiusių respondentų nurodė, kad tokie reikalavimai buvo išdėstyti statinio projektavimo sąlygose arba specialiuosiuose architektūros reikalavimuose, 9 (arba 11%) – raštu išdėstyta sprendime nederinti (netvirtinti) statinio projekto. Tačiau didžiausia dalis respondentų nurodė, kad teisės aktų neatitinkantys architektūros reikalavimai buvo išsakyti žodžiu, nurodant, kad jų neišpildžius projektas nebus derinamas (tvirtinamas). Taip nurodė 56 (arba 68%) iš šį klausimą atsakinėjusių respondentų arba net 40 % visų apklausoje dalyvavusių respondentų (13 pav.).

13 pav. Viešojo administravimo subjektų teisės aktų neatitinkančių reikalavimų pateikimo forma

Atsakymuose „kita“ respondentai nurodė, kad tokie reikalavimai buvo išdėstyti visais išvardintais būdais, taip pat įrašyti pieštuku Nuolatinės statybos komisijos protokole bei projekto ekspertizės tarpinėje išvadoje (tiesa, šis dokumentas nepriskirtinas administraciniams aktams).

Teigiamai į pirmąjį klausimą atsakiusių respondentų buvo paprašyta konkrečiai įvardinti viešojo administravimo subjektų pateiktus, jų manymu, teisės aktų reikalavimų neatitinkančius (prieštaraujančius ar viršijančius) statinio architektūros reikalavimus.

Respondentai nurodė, kad susidūrė su tokiais statinio architektūros reikalavimais (jų realus atitikimas teisės aktams čia nevertinamas):

I. Pateiktais projektavimo sąlygose (specialiuosiuose architektūros reikalavimuose):

- 1) Išlaikyti detalajame plane nenustatytą užstatymo liniją;
- 2) Pastato fasadų tam tikro spalvinio sprendimo reikalavimai;
- 3) Nekelti vėdinimo įrenginių į fasadus ar stogą;
- 4) Kad architektūra būtų moderni, derėtų su tradicine;
- 5) Naudoti/nenaudoti raudonų plytų mūrą;
- 6) Laikytis inžinieriaus paruošto ir (ar) neteisėto detaliojo plano.

II. Išdėstytais rašytiniame sprendime nederinti (netvirtinti) projekto:

- 1) Atlikti kelis variantus projektinių pasiūlymų ir juos suderinti;
- 2) Laikytis regioninio parko architektūros reikalavimų šių parkų buferinėse zonose;
- 3) Laikytis paveldosauginių reikalavimų, užkertančių galimybę suprojektuoti patį objektą (palėpę);
- 4) Neprofesionalus architektūros meninių sprendinių vertinimas.

III. Išsakytais žodžiu, nurodant, kad jų neišpildžius projektas nebus derinamas (virtinamas):

- 1) Nepagrįsti priešgaisrinės saugos reikalavimai;
- 2) Vyriausiasis teritorijos architektas pats eskizavo projektuojamo pastato fasadus;
- 3) Asmeninio estetinio vertinimo pagrindu formuluojami reikalavimai keisti statinio architektūrą;
- 4) Teisės aktuose nereglamentuoti ir į projektavimo sąlygas neįrašyti reikalavimai;
- 5) Reikalavimas, kad pastatas būtų vieno aukšto su mansarda, nes dviejų aukštų su šlaitiniu stogu nepatinka, nors teisės aktai to nedraudžia;
- 6) Reikalavimai, paliečiantys autoriaus teises ir sprendimus, už kuriuos tiesiogiai atsako tik autorius, subjektyvūs reikalavimai pagal valdininko skonį bei supratimą;
- 7) Įvažiavimas į sklypą ne daugiau 3,5 metro, nors normatyvas sako ne mažiau 3,5 m;
- 8) Stoglangių dydis senamiestyje nėra apibrėžtas, tačiau reikalaujamas konkretus dydis, nes "taip priimta";
- 9) Reikalavimai projektuoti šlaitinius stogus regioninio parko dalyje, kurioje saugoma gamta, o ne antropogeniniai elementai (urbanistika, architektūra), t.y. laikytis reglamentų, kurie skirti visai kitai parko daliai;

- 10) Kompoziciniai reikalavimai "kad derėtų", laikantis tik niuansinio kompozicijos principo, pamirštant, kad kompozicija galima ir kitais būdais, pvz., kontrasto principu;
- 11) Vertinimai "nepatinka architektūra", ji "nešiuolaikiška", "nemoderni";
- 12) Vertinimai "man nepatinka", "man atrodo neteisinga tai daryti", "aš neišduosiu detaliojo planavimo sąlygų, nes gaunamame užstatymo plote gyvenamojo namo išplanuoti neįmanoma";
- 13) Vertinimas „negražu“;
- 14) Subjektyvus architektūrinės išraiškos supratimas ir teisės aktų laisva interpretacija;
- 15) Nepagrįstas reikalavimas nustatyti servitutą;
- 16) Tiesioginis nepagrįstas argumentais ir neprofesionalus Kultūros paveldo departamento atstovų kišimasis į projektuojamo statinio architektūrą, dažniausiai pasireiškiantis dėl profesionalių darbuotojų (architektų pagal išsilavinimą) stokos;
- 17) Pajūrio regioninio parko buferinėje zonoje projektuojamiems pastatams keliami tokie pat griežti reikalavimai kaip ir parko teritorijoje;
- 18) Reikalavimai keisti eksterjero spalvinį sprendimą, medžiagas, stilistiką;
- 19) Reikalavimai dėl statinių išdėstymo sklype, nepagrįstų, "iš akies" nustatytų atstumų, stogo dangos ir formos, fasadų apdailos ir spalvos, langų formos ir skaidymo ir pan.;
- 20) Reikalavimas išlaikyti atstumus nuo automobilių aikštelių/saugyklų iki sklypo ribų, atitraukti statinį nuo sklypo ribos, reikalavimai įrengti gaisrinius siurblius ir/ar įvykdyti kitokius gaisrinius reikalavimus,
- 21) Atsisakymas leisti nustatyti servitutą privažiavimui į sklypą;
- 22) Reikalavimai pažeidžiantys urbanistinę kultūrą, naikinantys kultūros paveldo vertybes;
- 23) Buvo pateikta sąlyga: jei bus suprojektuotas tarnautojo siūlomas variantas, projektas bus suderintas;
- 24) Nepagrįsti reikalavimai sklypo išplanavimui;
- 25) Primygtinė rekomendacija iš esmės pakeisti architektūrinį palėpės įrengimo (naujo pastato stogo tūrio suformavimo) sprendimą, kuris neprieštaravo išduotoms paveldosauginėms sąlygoms į kitokį architektūrinį sprendimą, kuris akivaizdžiai prieštaravo toms pačioms sąlygoms;
- 26) Vilniaus miesto savivaldybės tarybos Miesto plėtros komiteto nepritarimas detaliam planui dėl jo nariui nepatikusios būsimų pastatų spalvos;
- 27) Įvairūs smulkmeniški reikalavimai - sklypo aptvaru stilius, langų ir durų medžiagiškumas, jų dydis, pastatų siluetas (stogų forma) ir pan.

IV. Pateikti įvairiais aukščiau nurodytais būdais (nenurodant vieno konkretaus):

- 1) Nepagrįstas reikalavimas atkurti anksčiau toje vietoje stovėjusį pastatą;
- 2) Nepagrįstas reikalavimas imituoti anksčiau toje vietoje stovėjusį pastatą;
- 3) Nepagrįstas reikalavimas pastatų medžiagiškumui;
- 4) Nepagrįstas reikalavimas įrengti teritorijas už projektuojamo pastato sklypo ribų;
- 5) Nepagrįstas reikalavimas mažinti pastato aukštį;
- 6) Nepagrįsti reikalavimai pastato formai;
- 7) Reikalavimas, kad suprojektuoto pastato rodikliai tiksliai atitiktų projektavimo sąlygų paraiškoje nurodytus rodiklius;
- 8) Reikalavimai "neprojektuoti priestatų ir stogelių";
- 9) Reikalavimas "pastatą projektuoti modernišką išvaizdą".

Taip pat respondentai nurodė ir kitus, jų manymu, teisės aktų neatitinkančius viešojo administravimo subjektų reikalavimus, susijusius su projekto sudėtimi, derinimo (tvirtinimo) tvarka ir nevienodu teisės aktų nuostatų vertinimu:

- 1) Projektus pateikti ekspertų tarybai;
- 2) Pateikti tokių subjektų sutikimus projektui, kurie visai nereikalingi;
- 3) Papildomų reglamentuose nenumatytų dokumentų, sutikimų, derinimų, reikalavimas, siekiant neprisiimti pagal pareigas privalomos atsakomybės;
- 4) Formalus (pagal raidę) požiūris į dviprasmių statybos techninių reglamentų reikalavimų vykdymą, neteisėtas reikalavimas gauti trečių asmenų sutikimus, ir kt.;
- 5) Reikalavimai keisti sprendinius dėl jų neatitikimo statybos techniniam reglamentui, tačiau vėliau buvo pripažinta, kad klydo;
- 6) Projekto dokumentų išpildymo reikalavimai skirtingai suprantant atvaizdavimo standartus;
- 7) Projektiniuose pasiūlymuose pateikti žemės sklypo planą;
- 8) Reikalavimas papildyti detalų planą vaikų žaidimo aikštelių vizualizacijomis.

7. Galimos statinių architektūros kokybės pagerinimo priemonės

Respondentų buvo teirautasi, kokie, jų manymu, teisinio reguliavimo pakeitimai labiausiai prisidėtų prie statinių architektūros pagerinimo.

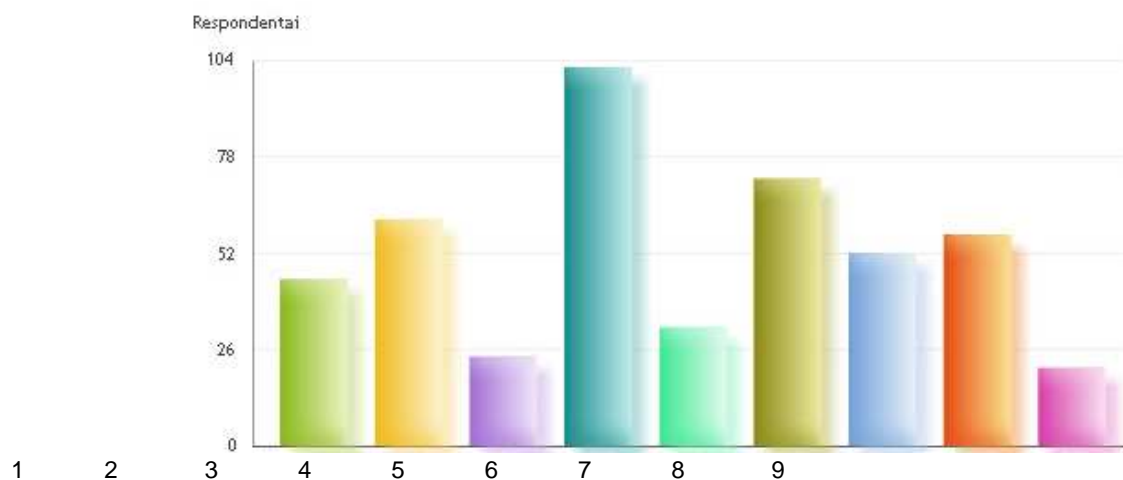
Iš apklausos autorės pateiktų pasiūlymų daugiau nei pusė respondentų pažymėjo privalomus konkursus svarbiausiems statiniams – 102 (arba 73%) bei statinio architekto (architektūrinės dalies vadovo) kompetencijos išplėtimą – 72 (arba 51%).

Taip pat dažnai buvo nurodytas privalomas projektinių pasiūlymų rengimas ir tvirtinimas – 61 (arba 43%), architektų savivaldos stiprinimas – 57 (arba 41%) (14 pav.).

Atsakymuose „kita“ respondentai minėjo teritorijų planavimo tobulinimą, architektų skaičiaus mažinimą, šioje srityje veikiančių viešojo administravimo subjektų kompetencijos ribojimą (tame tarpe, jų nustatomų specialiųjų reikalavimų panaikinimą), jų kvalifikacijos kėlimą, architektūrinių tarybų įkūrimą (atkūrimą).

Atkreiptinas dėmesys, kad nepaisant aukščiau aprašyto viešojo administravimo subjektų veiklos vertinimo, net 52 (arba 37%) respondentų kaip vieną iš architektūros kokybės gerinimo priemonių nurodė teritorijos vyriausiojo architekto kompetencijos išplėtimą, iš kurių net 63% šią aukščiau teigė, kad yra susidūrę su teisės aktų neatitinkančiais viešojo administravimo subjektų reikalavimais.

1 – statinio architektūros reikalavimų (vertinimo kriterijų) išplėtimas teisės aktuose, 2 – privalomas projektinių pasiūlymų rengimas ir tvirtinimas, 3 – privalomas projekto architektūrinių sprendinių vertinimas, 4 – privalomi architektūriniai konkursai svarbiausiems statiniams, 5 – svarbiausių statinių projektų svarstymas su visuomene, 6 – statinio architekto (projekto architektūrinės dalies vadovo) kompetencijos išplėtimas, 7 – teritorijos vyriausiojo architekto kompetencijos išplėtimas, 9 – architektų savivaldos stiprinimas (pvz. privaloma Architektų rūmų narystė), 10 – kita

14 pav. Galimos teisinės architektūros kokybės pagerinimo priemonės

Apibendrinus anketos pabaigoje pateiktus komentarus, galima išskirti šiuos respondentų pateiktus papildomus (anketos klausimuose neaptartus), nagrinėtų problemų sprendimo būdus:

- 1) Reikalinga iš teisininkų ir architektų susidedanti darbo grupė, kuri kompetentingai analizuotų tiek teisinius, tiek neteisinius (viešųjų ryšių, kt.) probleminius architektūros klausimus, nekokybiškos architektūros priežastis, ir nuolat dirbtų sprendžiant šias problemas. Būtina veiksmus atlikti kompleksiskai;
- 2) Negalima teisės normomis menininkui nustatyti kaip kurti, paskiriant mažesnę kompetenciją turinčius asmenis šios kūrybos priežiūrai. Būtina atitolinti nuo šio proceso statytojus;
- 3) Reikalingas didesnis architektų visuomenės aktyvumas;

- 4) Turi būti griežčiau saugomas ikisovietinio laikotarpio užstatymas, o sovietinis - naikinamas;
- 5) Turi būti privaloma visų statinių projektų vykdymo priežiūra statybos laikotarpiu;
- 6) Neturi būti palikta galimybė architektūrą labiausiai lemti ekonominiams svertams;
- 7) Kuo skubiau reikia priimti Architektūros įstatymą ir jo lydimočius teisės aktus;
- 8) Būtina mažinti biurokratinį aparatą šioje srityje;
- 9) Reikia reglamentuoti tik pagrindinius principus, atsisakyti smulkmeniško reglamentavimo;
- 10) Turi būti šalinami teisės aktų reikalavimų neatitikimai ir dviprasmybės;
- 11) Reikia tobulinti teritorijų planavimo procesą – reikalauti tik architekto kvalifikacijos, nustatyti architektūrinių sprendinių prioritetą, privalomą architektūrinę koncepciją;
- 12) Nustatyti aiškesnę sąlygų gavimo ir projektų derinimo tvarką;
- 13) Sklypo plano dalis neturi būti atskirta nuo architektūrinės dalies, ją rengti turi architektas;
- 14) Specialieji reikalavimai turi būti panaikinti, nes jie nėra pagrįsti, viešai prieinami ir diskutuojami, nustato nevienodas sąlygas tapatiems projektams. Visi architektūrai keliami reikalavimai turi būti pateikti teisės aktuose ir teritorijų planavimo dokumentuose;
- 15) Neaiškus reguliavimas sudaro sąlygas valdininkų interpretacijoms, reikia jį tobulinti;
- 16) Reikia didinti architektų teisinį išprusimą. Būtinai pastovus architektų kvalifikacijos kėlimas paskaitų, seminarų metu;
- 17) Architektūros, kaip meno, teisinis reguliavimas turi pereiti į Kultūros ministeriją;
- 18) Reikia griežčiau audituoti architektų rengimo programas ir aukštąsias mokyklas, mažinti architektūros studentų skaičių;
- 19) Reikia suvienodinti teritorijų planavimo, statybos ir kitų teisės aktuose vartojamas sąvokas ir nuostatas;
- 20) Būtina trumpinti sąlygų (specialiųjų reikalavimų) ir statybą leidžiančių dokumentų gavimo terminus;
- 21) Visose projekto rengimo ir jo vykdymo stadijose turi dalyvauti statinio architektas;
- 22) Viešųjų pirkimų atveju būtina privalomai rengti projektų konkursus;
- 23) Būtina privaloma statinius projektuojančių architektų registracija ir jų veiklos priežiūra.

Kiti respondentų komentarai pateikiami Priede Nr. 2, apibendrintuose apklausos rezultatuose.

Tyrimą atliko:

Daiva Bakšienė